

A Nagykőrösi Tanítóképző Főiskola Kántorképző Intézetének szakmai kirándulása a Szászföldön

„*Sic transit gloria mundi*” — olvasható a találó felirat a brassói Fekete-templom restaurált toronyóráján, nemcsak az idő múlására figyelmeztette. A szászság a XII–XIII. század folyamán telepedett be Erdélybe, feladatuk elsősorban az ország déli határainak védelme volt. A tatárjárás (1241) után IV. Béla az elpusztított területekre újabb telepéseket hívott, akik erődtemplomaikat a XIV–XVII század között már védelmi céllal építették fel. „Az Isten háza menedéket adó, erős várrá formálódott, amelynek kamráiban biztonságban tudhatta életét jelentő élelmiszereit, de »függőlábas« tornácaiból, »kitekintő filagóriáiból« időben hírt vehetett a közeledő ellenséges csapatokról is.” Az első telepések Nagyszében környékére érkeztek, majd Brassó, Beszterce és a Küküllők vidéke következett.

A lutheri reformáció elsősorban a szász városokban hódított, ahol mély gyökeret vert, így a további vallási villongások, református, majd unitárius átváltozások folyamata már nem érintette a zárt közösségben élő népcsoportot.

A XX. század végén még háromszázazres lélekszámú erdélyi szászság a rendszerváltás „szabadságában” egy 2005-ös adat szerint huszadára (!) csökkent. 800 éves kultúrájuk védelmét és továbbélésének biztosítását részben a német anyanyelvi segítségével, a helyi többségi lakosságnak, román, illetve helyenként magyar közösségnek kell vállalnia.

Kulturális, így egyházzenei tekintetben is a szászság s az erdélyi magyarság szoros kapcsolata, közös története és kisugárzása Kelet-Közép-Európára meghatározó. Ennek tanulmányozására indult a Tanítóképző Főiskola Kántorképző Intézetének kis csoportja Erdélybe.

Első megállónk a kalotaszegi Zsobok településen volt, ahol a Bethesda Gyermekeketthonnak átadtuk az „erdélyi árva gyermekekért” 2008. április 16-án megtartott jótékonyági hangverseny alkalmával a főiskola és a nagykőrösi gyülekezet közösen gyűjtött adományát.

Rövid kolozsvári megállónk a híres Farkas utcai református templomot látogattuk meg: láttuk a csodálatos címergyűjteményt, az 1646-ban készült és frissen restaurált reneszánsz kőszószékét, az impozáns orgonát. A vallásszabadsá-

got Európában elsőként kimondó tordai országgyűlés (1568) helyszínét vagy a református kántorképzést legkorábban (már a XVII. század közepén) elkezdő intézményt, a Nagyenyedi Kollégiumot érintve a gyulafehérvári székesegyházzal ismerkedtünk. A templom református időszakában, 1636-ban itt született meg a híres énekeskönyv, az Öreg Graduál, melynek egy eredeti példányát gyülekezetünk könyvtára őrzi, dallamait gyülekezeti énekkarunk gyakran énekl. Az erdélyi vallási türelem jegyében a legutóbbi református világtalálkozó alkalmával négy évszázad után ismét református istentisztelet volt a templomban.

Nagyszében 2007-ben Európa kulturális fővárosa volt, a neves eseménysorozatot Luxemburggal együtt szervezték meg. A város főépítésze, *Guttman Szabolcs* kalauzolt bennünket a csodálatosan rendbetett, történelmi hangulatú belvárosban. Mindez az alig 1,5%-os kisebbség soraiból származó, de 80%-os többséggel megválasztott szász polgármester és a vele együttműködni akarók közös eredménye. *Ursula Philippi* orgonaművész a székesegyház zenei múltjával ismertetett meg bennünket, ahol az egyházzenei szolgálat 1360 (!) óta folyamatosan dokumentálható. A kisdísnódi és nagydísnódi történelmi orgonák megtekintése után *Hermann Binder* orgonaépítő vendégei voltunk. Nagyszébeni műhelyében a magyar református egyház legrégebbi, 1693-ból származó orgonájának restaurálásán dolgoznak. Felemelő élmény volt főiskolánk tanárának, *Méhes Balázsnak* esti hangversenye a székesegyházban és érdekes a vasárnap délelőtti istentisztelet zenei betétekkel gazdagon díszített liturgiája.

A Fogarasi-havasok lábánál elhelyezkedő egykori ciszterci apátság romjait, a mai kerci evangélikus templomot elhagyva, Fogaras érintésével a Barcaság központjába, Brassóba érkezünk, ahol a Fekete-templom Délkelet-Európa legértékesebb és legnagyobb történelmi orgonájának ad otthont. A híres berlini mester, Carl August Buchholz építette 1836–39 között. A templom neves orgonistája, *Hans Eckart Schlandt* ismerősként kalauzolt bennünket, hiszen tavaly hangversenyt adott a nagykőrösi templom orgonáján. Nagy öröm volt találkozni a csodála-

tos hangszerrel, az esti hangverseny alkalmával Méhes Balázs vendégművészként is fellépett.

A szászhermányi erődtemplom és a településen működő svájci érdekelttségű orgonaépítő üzem meglátogatása után a sepsiszentgyörgyi vártemplomban *Dezső András* lelképásztor fogadott bennünket. A reformáció utáni több mint két évszázados tiltással dacolva, itt épült fel a magyar reformátusok első orgonája 1753-ban, majd terjedt tovább liturgikus használata nyugat felé.

Brassó-Pojánán az orgonacipőt túracipőre cseréltük. Barcaroznyó, Törcsvár, Predeal után másnap a visszafelé út is gazdag programot kínált: a szászkézdi erődtemplomot, a világörökség részét képező Segesvár történeti belorását,

a fehéregyházi csata helyszínén felállított Petőfi-emlékművet, a medgyesi templom közelműltben restaurált orgonáját és végül a kolozsvári Szent Mihály-templomot kerestük fel.

Erdélyi kirándulásunk hat napja alatt többször megfogalmazott kérdéseinkre a helyszínek —erődtemplomok, történeti orgonák, élő gyülekezetek vagy éppen az „ezeréves határ” útlelmentes átlépése a Tömösi-hágónál— adtak ideiglenes válaszokat. Vajon mennyire sikerül hosszútávon integrálni és szellemi hozadékká tenni a látottakat és hallottakat. Mennyire fognak a kövek, a kihalt templomok beszélni az utókornak?!

Dávid István

Megújult a Kárpát-medence legrégebbi orgonája

A soproni Szent György-templom orgonája 1633-ban készült el, néhány évvel azután, hogy a lőcsei Szt. Jakab-templomban befejeződött a krakkói Hans Hummel orgonájának építése (1615–1630 k.), de míg a lőcsei orgonának csak impozáns szekrénye és romos pozitívumve maradt fenn mára, hiszen a nagyorgona belsejét az évszázadok alatt teljesen kicserélték, a soproni hangszernek a csodával határos módon 375 éven át megmaradt legfontosabb eredeti szerkezeti elemei és sípjai is, így a történelmi Magyarország területén ez számít a legrégebbi, lényegi részében máig fellelhető és működő orgonának. Építője magát ugyan írott dokumentumok nem őrzik, a mester kilétére azonban több körülmény is utal. A középső sípmező két oldalán faragott monogram (H. W.) található; ez a korabeli bécsi orgonaépítő, Hannes Woeckerl személyére enged következtetni. Az ő szerzősége mellett szól az is, hogy —egy levéltári forrás szerint— 1641-ben Woeckerl Sopronban járt az orgona javítása végett. Ugyanezt a feltételezést látszik erősíteni számos külső és belső részlet hasonlósága a biztosan a mestertől származó, ugyancsak fennmaradt bécsi hangszer (ferences templom, karorgona) és a soproni mű között.

Az orgonát az evangélikusok építtették, hiszen a templomot a bécsi békétől (1606) ismét ők használták, s az csak 1674-ben került vissza katolikus tulajdonba. A hangszeren ekkor még behajtható, s minden bizonnyal festett szárnnyak

voltak, melyeknek mára csak rögzítési nyomai maradtak meg. (Ld. Kormos Gyula rekonstrukciós rajzát folyóiratunk VIII. évfolyama 1. számának címlapján.) A hangszeret több alkalommal kisebb mértékben átalakították. 1753-ban szekrénye az eredeti fekete-arany külső helyett, mely a korai barokkban a bútorok kedvelt színe volt, vöröses-kékes márványfestést kapott. (Ekkor került a szekrény övparkányára a felirat: „17 RENOVATUM EST 53”). A Soproni Múzeumban őrzik az orgona egy későbbi, az 1950-es évekig használt játszóasztalát, melyben egy felirat (1803 *Renvatum* [sic!] *est Christian Kleeblatt Orgelbauer*) bizonyára az asztalt készítő orgonaépítőt nevezi meg. Az első világháborús síprekivirálást ez a hangszer sem kerülte el, majd 1920-ban Cézár Gyula helybeli orgonaépítő vonós sípsorokat épített —részben papírból— régi sípsorok helyére. Az idők folyamán a mindig sérülékenyebb fémsípok jelentős része megsemmisült, csupán az eredeti fásípok maradtak meg teljes számban. 1956–59 között a Fővárosi Hangszerkészítő Vállalat Orgonaizeme a német neobarokk orgonamozgalmat szellemében, régi, értékesnek tartott elemek megőrzésével két manuálon és pedálon 18 regiszteresre bővítette az orgonát, mely ekkor ismét új játszóasztalt kapott. (Az orgona ezen állapotának hangzását több, a 70-es években készült lemezfelvétel őrzi.) Az időközben ismét leromlott hangszeret végül 2003 és 2007 közt *Szabó András*